

© URBÁN ADÁM

Tóth István (1923–2016)

Pista Bácsi

Elment csendesen. Hatalmas úrt hagyott maga után. Ő élt legtovább a Magyar Fotóművészek Szövetsége alapító tagjai közül. Neve legenda volt már évtizedekkel ezelőtt. Ötven valahány éve még kezdő voltam Szombathelyen, amikor a fotóklubban először hallottam a nevét: a „ceglédi Tóth”. Húsz évvel később, a kölni photokinán kérdezték, honnan jöttem. Mondtam, Magyarországról.

Á, akkor biztos ismerem a ceglédi Tóthot! Akkor már büszkén mondhattam, igen, ismerem. Pedig akkor még csak felületesen ismertem. Tudtam, hogy több ezer kiállításon vett rész a világ minden táján, Amerikától Indiáig, tudtam, hogy sok száz érmet, serleget, kitüntetést nyert szerte a világban, de mint embert csak később volt szerencsém tényleg megismerni. Mérhetetlen tudásához képest rendkívül kedves, segítőkész és közvetlen ember volt. Nyilván ez a közvetlen, barátságos természete is hozzájárult ahhoz, hogy modelljeihez ennyire közel tudott férkőzni, és professzionista tudásával meg is tudta örökíteni azokat az emberi érzéseket, jellemeket, amikkel aztán sikert sikerre halmozott világszerte. Színészekkel kapcsolatban gyakran hallani jellembrázolásról. De hogy Tóth István hogy tudott egyetlen képbe belesűríteni egy embert? Neki teljesen mindegy volt, hogy parasztember, cigányember vagy éppen festőművész. A kép láttán szinte mindent lehetett tudni arról az emberről, aki a fényképezőgépe elé állt. Fáradhatatlan volt, rengeteget dolgozott. Csak szeretett felesége halála után tört meg, egyre ritkábban fotózott, otthonában festéssel múltatta az időt. Ha vendége érkezett – márpedig sok barát és fotós felkereste –, rendre előkerült a szintén világhíres dióágyas pálinkája, és ekkor egy időre újra a régi volt. Mesélt élményeiről – de tervekről már nem.

Cegléd, szeretett városa – melyhez minden csábítás ellenére hű maradt – kétszer is díszpolgárává választotta; itt temették el november harmadikán.

Nyugodj békében, Pista Bácsi!

MÓDOS GÁBOR

A Middlemiss kamera

FEJÉR ZOLTÁN

Az 1880-as évek végén gyártott favázas fényképezőgépben két szabadalom a gyakorlatban is megvalósult.

Előzmény

Az angol rendszerű kamerára egy nemzetközi árverési ház aukcióján, 2015 telén figyeltem fel. A katalógus összeállítói jelzés nélküli, ismeretlen gyártmányként határozták meg az általuk 12×16 centiméteres képméretűnek mondott, angol rendszerű, de német objektívvel felszerelt favázas fényképezőgépet.

További vizsgálódásra 2016 januárjában nyílt lehetőségem. A gépvázon valóban nem szerepelt felirat, ezért először az objektívet vettem szemügyre. Ennek gyártói „R.O.J.A.”-ként nevezték ugyan meg magukat, de a réz hengerbe a cég korábbi nevét (Emil Busch) és székhelyét (Rathenow) is belegravírozták.

A rendkívüli alaposágáról ismert német szakíró, Hartmut Thiele könyvei most is segítségemre siettek. A német fotóipart taglaló szakmunka¹ szerint August Duncker 1801-ben Németor-

szágban elsőként alapított optikai céget. Kezdetben szemüveget, távcsöveket és más optikai műszereket gyártott. 1820-ban a vállalat vezetését Duncker Eduard nevű fia vette át. Leszármazott nem lévén, az üzem 1845-ben oldalági öröklés révén Emil Busch tulajdonába került. Az új cégvezető céltudatosan átépítette és bővítette a gyárat; egy gőzzel hajtott préggép beállítása után a napi termelés ezer darab szemüveglencsére nőtt.

A Middlemiss kamera becsukva

William Middlemiss kamerája állványon

1844-ben Busch a képkészítés felé is nyitott, elkészített egy daguerrotyp kamerát és 1850-től fényképezési objektíveket is gyártott. (Ezek 1857-től már akromatikusak voltak.) 1863-ban – Dallmeyer konstrukciója alapján – forgalomba hozott egy három lencsetagból álló Tripletet; két évvel később pedig piacra dobta a Pantoskop nevű, első nagylátószögű objektívjét is.

Mivel Busch tőkéje kevésnek bizonyult a további fejlesztésekhez, 1872-ben cégét részvénytársasággá alakította át. Rövid ideig a meglehetősen hosszú Rathenower Optische Anstalt AG. megnevezést; később annak kezdőbetűit (R.O.J.A.) és a piacon már jól ismert Vorm. (= korábban) Emil Busch feliratot tüntették fel a termékeken. 1908-ban a gyár visszavette az Emil Busch AG., Optische Anstalt nevet. Ezek a szakirodalomban² rögzített időpontok természetesen sokat segítenek egy-egy termék gyártási idejének meghatározásakor.

Az általam tanulmányozott, német gyártmányú objektíven a gyújtótávolság nem metrikus mértékegységben, hanem az angolszászoknál szokásos inch-ben („Foc 8 ins”) szerepelt. Mivel a géphez két dupla kazetta is tartozik, 2016. február 1-én készítettem egy próbafelvételt. (A 18-as fényrekeszsel exponált negatívunk még a széle is meglehetősen éles lett, ez az objektív jó minőségére utal. A viszonylag egyszerű, városképi jellegű téma miatt a kép bemutatásától ezúttal eltekintek.)

Meglepetésemre a kazettába nagynak bizonyult a 13×18 centis nyersanyag, azt 12,1×16,7 centiméteresre le kellett vágni. A mérőszalag inch-es beosztásán ez a méret viszont 4 3/4×6”-et mutat, így az a meggyőződésem alakult ki, hogy a fényképezőgép angol gyártmányú.

Ezután McKeown alapművének „szétlapozása” következett, ami először nem járt sikerrel. A fogalom szerűen híressé vált irányárjegyzékben az Egyesült Államok-béli szakíró nem kevesebb, mint 1248 A/4-es oldalon ismerteti a gyűjthető fényképezőgépeket a gyártók neve szerinti alfabetikus sorrendben. Mivel a negyvenezer tárgy leírását „csak” tízezer fotó illusztrálja, a mű nem minden esetben alkalmas ismeretlen eszközök azonosítására. A nyomtatott forrásokat ezúttal internetesekkel kellett egészítenem. Két komoly gyűjtő tesz közzé angol gyártókról adatokat. Az egyik az earlyphotography.co.uk; a másik pedig a woodandbrass.co.uk. Gyűjtői szerencse: ez utóbbinál olyan gépfotókat találtam, amelyek egyértelmű hasonlóságokat mutattak az általam vizsgált fényképezőgéppel. E-mailben felvettem a kapcsolatot a honlap tulajdonosával, de levélváltásaink nem eredményeztek a korábban már közzétetteknél több adatot.

Middlemiss

Az angol honlapon tanulmányozható fényképeken többek között William Middlemiss bradfordi manufaktúrájában készített favázás fényképezőgépek láthatók. Mr. Middlemiss 1851-ben született; egy harminc évvel későbbi statisztikai összeírás pedig már 4 gyermekorú és egy felnőtt alkalmazottat foglalkoztató, fényképezési eszközöket gyártó iparosként írta le, aki Bradfordban, a Priestman Terrace 44.-ben lakott. A rendkívül kicsinek mondható üzem szintén a yorkshire-i Bradfordban működött, a Nesfield Streeten.

Middlemiss két angol szabadalmat nyújtott be, az egyiket 15 887-es számon 1884-ben, a másikat 5450-es számon, az előző kiegészítéseként, 1886-ban. Mindkét leírás egy angol rendszerű, favázás fényképezőgép rész megoldásaira vonatkozott. Ezeket a három forrás egybehangzóan ismerteti, de a rendelkezésemre álló kamerán is megtalálhatók.

Az angol rendszerű fényképezőgépeken az objektívet tartó lap 90 fokos elfordítás után az alaplapba illeszthető. Az objektív ilyenkor az alaplapra található állványrögzítő kivágásából kanyargál ki. Ez alól a meghatározás alól Middlemiss kamerája kivétel, mert annak alaplapja tömör, tehát a fényképezőgép csak az objektív eltávolítása után csukható be. Ebben az esetben a gépváz mérete 21,3×21,3 cm. A mattüveg 12×16,7 cm-es; a kazetta belméretét, azaz az inches képméretet korábban már említettem.

A szigetországi vetélytársak fényképezőgépeinek mattüveg-tartó része az alaplap felett „lebeg”, azt rögzítő csavarok és az alaplaphoz kapcsolódó réz lapok tartják (derékszögben) a helyén.

Magyar forgalmazói címke, blank objektív-lapon

A Middlemiss kamera a szabadalom szerinti megoldással, nagylátószögű objektívhez történő kihuzat-beállítás

Inch-es gyújtótávolság-adat az objektíven

Az alaplapban lévő kis tengely és a hátlaptartó réz lap csatlakozása

A filmsík előre-hátra döntésekor is ezeket a mozgóelemeket kell használni. William Middlemiss szabadalma szerint az alaplapba beépített fém csap (rúd-csonk) egy, a hátlapot tartó réz lapba fúrt furatba illeszkedik. A feltaláló szerint ily módon normál- vagy teleobjektív használata esetén a hátlap a szokásosnál jobban, megbízhatóbban rögzítődik az alaplaphoz. A kiegészítő szabadalom szerint a normálnál rövidebb vagy nagylátószögű objektív használatakor a hátlapot az alaplaphoz rögzítő két réz csavar egy-egy, az objektívtartó laphoz közelebb eső csavarmenetbe hajtható be, így a kihuzat mértéke jelentősen csökken. Érdekes, de ebben az esetben a hátlap-rögzítésben a kis fém csap már nem játszik szerepet...

Middlemiss kamerájához hozzáilleszthető egy ki nem fúrt, „blank” objektívtartó lap, amit becsukáskor az objektív helyére tehetünk. A mellékelt fotókon bemutatott példányon ezen egy magyar forgalmazó fém táblácskája található. Ez minden bizonnyal későbbi, mint az 1880-as években gyártott kamera; valószínűleg az 1920-as évekből származik.

A woodandbrass.co.uk honlap gazdája három, egymástól némileg eltérő kivitelű Middlemiss-kamerát tesz közzé. Ezeket 6 Criterion Patent (0067-es nyilvántartási szám), Patent Field (0048) és Popular (0090) megnevezéssel illeti. A Patent Field kb. 8×10 inch képméretű, a másik kettő ennél kisebb.

Mr. Middlemiss fő termékének a Koresco nevű, fényképezőgéphez meglehetősen hasonlító napfény-nagyítógép számított. Kérdés, hogy kameráit milyen mennyiségben tudta gyártani/értékesíteni az 1880-as évek végén? Az azonban bizonyos, hogy termékei árusítási lehetőségét átadta a jól ismert Marion cégnek. Az 1850-ben alapított londoni vállalat 1887-ben költözött southgate-i telephelyére. McKeown szerint legkevesebb tucatnyi, karakteres kivitelű fényképezőgépet a saját nevük alatt forgalmaztak. Az 1920-as években a vállalatot megvette a leeds-i Kershaw and Sons Ltd.; a korábbi árucikkek pedig szinte teljesen a feledésbe merültek.

Konklúzió

A jelenleg elérhető információk szerint a nagyobb képméretű Middlemiss kamerából egy példány ismert, a kisebb negatív méretűekből pedig alig fél tucat. Ráadásul ezek kivitele is minimá-

lis módon különbözik egymástól. Ily módon a képeinken látható és a másutt bemutatottaktól némileg eltérő William Middlemiss favázás fényképezőgép nem tartozik a gyakorta kézbe vehető, XIX. századi műtárgyak közé; képekkel illusztrált ismertetése pedig gyűjtői exkluzivitásnak mondható.

Ezek után felmerül a kérdés, hogy az árverési ház alkalmazottai vagy külső szakértői miért nem agnoszkálták a műtárgyat. Nekik érdekükben állt volna, hiszen a tétel – gyártó és márkajelzés nélkül – járulékkal együtt is csak az alsó becsérték 80 százalékáért kelt el. A cikkben ismertetett módszerű azonosítás után a kamera a becsérték felső határát meghaladó összeget is elérhetett volna. Ez a példa is mutatja, hogy egyes nyugat-európai alkalmazottak „azért a pénzért” nem látják értelmét szellemi teljesítményt felmutatni, elegendő, ha két-három nyelven beszélnek, és a munkahelyükön az elvárt módon viselkednek. A hazai, hosszú idő óta nem változó, *nebich*⁴ helyzetről pedig ne is beszéljünk...

Jegyzetek

¹ Hartmut Thiele: Die Deutsche Photoindustrie, Wer war Wer, München, 2002, 35–36. oldalán.

² Thiele másik könyvében, a 150 Jahre Photooptik in Deutschland 1849–1999, München 2001. a 8. oldalon szintén megtalálható a Busch cég rövid története.

³ Azért három, mert az egyik netes forrás fotója alapján már azonosított Middlemiss kamerát a másik honlapon és Jim McKeown alapművében is meg lehet találni, de csak szöveges ismertetésben, kép nélkül. Lásd: Jim McKeown: Price Guide to Antique and Classic Cameras, 12. kiadás, Grantsburg, 2004, 670. oldalán.

⁴ Idegen szavak kéziszótára, Szerk. Bakos F., Terra, Budapest, 1965, 482. oldal. Jiddis kifejezés, sajnálatra méltó, sanyarú helyzetben lévő jelent.

BLACKRAPID™

vállszíjak, kézzsíjak,
egyéb kiegészítők

info@artwork.hu • 1-202-1653